

Sárik Eszter

UTAZÁSI JELENTÉS

**„A biztonságos otthon, egy biztonságos társadalomban a bűnmegelőzés eszközeivel”
című szakmai konferenciáról**

(Madrid, 2010. április 27-28.)

2010. április 27-én és 28-án két napos szakértői konferencián vettem részt Madridban. A tudományos esemény a Spanyol Nemzeti Rendőrség főhadiszállásán került megrendezésre, a közösségi rendőrség és fiatalkori erőszakos bűnelkövetés megelőzésének témakörében. A rendezvény az Európai Bűnmegelőzési Hálózat (European Crime Prevention Network) égisze alatt zajlott, és „A biztonságos otthon, egy biztonságos társadalomban a bűnmegelőzés eszközeivel” címet viselte. A szakmai összefüggésben spanyol és külföldi rendőrségi, egyetemi és hatósági szakértők tették közzé a gyakorlati tapasztalataikat és kutatási eredményeiket.

A konferencia két nagyobb tematikus blokkból épült fel: az első a közösségi rendőrség és a bűnmegelőzés összefüggéseit elemezte, a második részben a fiatalkori bűnelkövetés sajátosságairól, a helyreállító szemlélet idevonatkozó kérdéseiről, valamint a bűnmegelőzés, fiatalok kérdésében elért, eredményeiről hallhattunk előadásokat. A konferencia – tekintettel arra –, hogy Spanyolország látta el az Európai Bűnmegelőzési Hálózat elnökségi feladatait, legnagyobb részben a spanyol problémákra és kérdésekre koncentrált, az előadók között összesen 4 külföldi volt: 2 fő képviselte Belgiumot, egy Németországot és egy hazánkat.

Az első napon több prezentáció foglalkozott a spanyol rendőrség szerkezeti és szellemiségbeli átalakulásával. A spanyol rendőrség nagyon határozott lépéseket tett meg az ún. közösségi-modell felépítésének irányában. Három szerkezeti egységben gondolkodva, belső és külső strukturális változtatásokat hajtottak végre, valamint megerősítették az állampolgárokkal való együttműködés programját is. Az új rendőrségi modellben létrejött a panasziroda intézménye, valamint az ún. krízisszoba (emergency room), ahol a sürgős veszélyhelyzetben lévő áldozatok nyerhetnek átmeneti védelmet. A rendőrség hatáskörén kívül, (külső strukturális megoldásként) megszületett az ún. bűnmegelőzési szolgálat, azzal a céllal, hogy az állampolgárokat bevonja - az egész társadalmat érintő – prevenciók kérdéseibe.

A spanyol rendőrség komoly erőfeszítéseket tett a hatósági munka hatékonyságának növelése érdekében, amelybe beletartozik a rendőri állomány folyamatos képzése, az operatív irányítás fejlesztése és az állampolgárokkal való kapcsolat tudatos javítása is. A rendőrségi tevékenység megítélésében fontos szerepet kap az állampolgárok biztonságérzetének kérdése is: ezen a problémán a rendszeres rendőri jelenléttel (járőrözéssel), valamint a biztonsági kamerák számának növelésével kívántak javítani. Az állampolgárokkal való eredményesebb együttműködést szolgálja az is, hogy a bejelentések megtételére immáron lehetőség van telefonon és interneten keresztül is, valamint az utcai járőrszolgálat közvetlen, szóbeli értesítése útján is.

Összességében, a közösségi szemlélet nagyon fontossá vált a rendőrség munkájában, amely – a folyamatosan és gyorsan változó társadalmi viszonyok között – egyet jelent a valódi társadalmi jelenléttel, a közösség tényleges megismerésével, az emberekkel való hatékony kommunikációval, valamint a rendőrség és a lakosság kölcsönös együttműködésével.

A kölcsönös együttműködésbe azonban a rendőrségi aktivitás fokozásán, és az állampolgárbarát rendőrség lehetőségeinek megteremtésén túl, beletartozik az állampolgári felelősségvállalás növekedése is: a lakosságnak mind egymással, mind a hatóságokkal összhangban, oda kell figyelni a mikrokörnyezetben zajló eseményekre, a környezet állapotára és a személyes viszonyokra is. A Szomszédsági Stratégiai Modell (Strategic Proximity Modell) keretében a rendőri szervek megcélozták a különböző cégekkel, munkahelyekkel és bevásárlóközpontokkal való közös megelőzési tevékenység fejlesztését is.

A gyakorlati munka színvonalának emelése azonban lehetetlen az elméleti keretek alapos ismerete nélkül: ezért a spanyol rendőrség komoly hangsúlyt fektet az egyes városok bűnelkövetési adatainak elemzésére, helyi viszonyainak feltérképezésére, valamint a kiemelt témák koncentrált tanulmányozására is.

A közösségi rendőrség és a bűnmegelőzés kérdésében 2 előadást hallhattunk a nemzetközi előadóktól. Bernd Zeihfreund, (a Baden-Württemberg Tartományi Belügyminisztérium, Bűnmegelőzési, Erőszakos- és Fiatalkori Bűnözési Osztályának vezetője) hasznos információkat osztott meg a résztvevőkkel a németországi prevenció alakulásáról: kiemelten a baden-württembergi tartományi, bűnmegelőzési stratégia kérdéseiről.

Az előadó a prevenció legfőbb céljaként a bűncselekmény számának csökkentését jelölte meg, amelyet a büntetőjogi eszközök hatékony alkalmazásával, és a rizikófaktorokra való célzott odafigyeléssel tart elképzelhetőnek. A tartományi rendőrség – az elmondottak alapján - komoly hangsúlyt fektet a közösségi modell alkalmazására, amelybe beletartozik az emberekkel való kapcsolattartás, az áldozatvédelem, a rendőrségi működés átláthatósága és az állampolgári bizalom fejlesztése a rendőri szervek irányában.

A tartományi rendőrség speciálisan képzett rendőröket alkalmaz és komoly médiakampányokat folytat (pl. az alkoholfogyasztás témakörében „Don't drink too much, stay gold!”), illetőleg igénybe veszi az Internet adta lehetőségeket is a rendőrség munkájáról való lakossági tájékoztatásra, valamint a bűnmegelőzési információk széleskörű terjesztésére. A közösségi bűnmegelőzés valódi tartalmát azonban az adja, hogy a prevenció kérdésekről való tájékoztatás már nagyon korán, az óvodákban, illetve az iskolákban megkezdődik.

Marylene Decolle, a Belga Szövetségi Rendőrség képviselőjében, a 2001-es belgiumi rendőrségi reform eredményeiről tájékoztatta a konferencia résztvevőit. A belgiumi reform 5 pillérré helyezte a hangsúlyt:

- a rendőrség külső, társadalmi szerepének fontosságára (a társadalmi jelenlét megerősítésére);
- a hatóság probléma-orientált felfogására (amely egyet jelent rendőrség proaktív viselkedésével és hatékony problémaelemzéssel);
- a partneri együttműködés fejlesztésére (amely a rendőrség hálózatszerű (network) lefedettségében ölt testet);
- a rendőrségi jogkörök kérdésére (amely rendőrök motiváltságának fontosságát, a belső demokratizálódást és a partneri együttműködést jelenti);
- illetőleg a rendőri felelősség kérdésére (amely, ebben a vonatkozásban azt jelenti, hogy a rendőri intézkedések tekintetbe veszik az állampolgárok igényeket, azonban a hatóság is számíthat az állampolgári visszajelzésekre a munkájuk eredményességére vonatkozóan).

A konferencia második nagyobb tartalmi tömbjében a családon belüli erőszak, a nők bántalmazásának kérdése, illetve az iskolai erőszak került szóba. A nők elleni erőszak tárgykörében újdonságként jelent meg az elkövetők terápiás kezelésének a lehetősége, amelyre a börtönökben kerülne sor pszichológusok segítségével. Az előadók beszámoltak a nőket érintő erőszak súlyosságáról, a jelenség elterjedtségéről és a kérdés magas fokú látenciájáról. Az ún. „gender violence” kérdéskörének elemzésekor, szó esett az erőszak ciklikusságáról, és, arról a tipikusnak mondható helyzetről, ahogyan az elkövető fokozatosan elszigeteli feleségét/élettársát a társadalom többi tagjától.

A téma érzékeny voltát jelezte a hallgatóságból érkező észrevételek sora, amelyben utaltak a probléma-kezelés egyoldalúságra. (A spanyol rendőrség jelenlévő képviselője beszámolt arról, hogy személyes tapasztalatai alapján, a bántalmazás nemcsak a nőket érintheti. Ő maga találkozott számos olyan esettel, amelyben a bántalmazás elszennvedője a férfi, míg elkövetője nő volt.) A hallgatók és az előadók egyetértettek abban, hogy a nőbántalmazás ügyében - a téma fokozott társadalmi kampánya miatt – sajnálatos módon megjelent a visszaélés lehetősége is. Váloperek esetén az ügyvédek ugyanis, igen gyakran felhívják női ügyfeleik figyelmét arra a „lehetőségre”, hogy az erőszakra való hivatkozás esetleg javíthatja perbeli pozícióikat.

Az iskolai erőszak témakörében elsősorban a megelőzés fontosságáról esett szó. Az iskolai erőszak 2007-ben vált kiemelt fontosságú kérdéssé Spanyolországban. A probléma kezelésére, megállapodás született a társadalmi összefogás szükségességéről: a kormány az érintett intézmények bevonásával és rendőrség aktivizálásával kezdte meg a küzdelmet ez ellen a negatív társadalmi jelenség ellen. A legfőbb cél a szülők, a tanárok felkészítése volt a kritikus, biztonsági kérdésekre, illetőleg megjelent annak az igénye is, hogy a problémában érintettek (pedagógusok-szülők-diákok) demokratikus módon tanulják meg kezelni az iskolán belül megjelenő feszültségeket. A 2008-as és a 2009-es évben a rendőrség 2000-szer jelent meg az oktatási intézményekben képzési céllal, azért hogy megtanítsa a gyermekeket arra, hogy, amennyiben találkoznak az erőszak problémájával, bátran forduljanak a nyomozóhatóságokhoz.

Az első tanácskozási nap befejező blokkjában került sor a fiatalkori bűnözés megelőzési kérdéseinek megtárgyalására, valamint a helyreállító szemlélet elemzésére. Antonia Mena Lopez, a spanyol rendőrség operatív vezetőségének a tagja, arról a problémáról számolt be, hogy Spanyolországban a gyermekkorú elkövetőkről nem állnak rendelkezésre hivatalos adatok. Ez nagyban megnehezíti mind a kutatást, mind a rendőrség gyakorlati tevékenységét a gyermekekkel kapcsolatban. Az előadó utalt az életkori határok kérdésére is, amelyben megfogalmazta, hogy nemcsak a fiatalkorúak büntethetőségének alsó korhatára a kritikus, hanem a fiatalkor felső határa is egyre képlékenyebb kérdés. (Spanyolországban a fiatalkor ugyanúgy 14 és 18 év között van, mint hazánkban.) A legnagyobb problémát, Lopez szerint a latin gang-ek alkotják, amelyekről a további előadásokon is volt szó.

A gyermek-és fiatalkori bűnelkövetésre adott reakciókról, a kérdés kezeléséről, beszélt Luis Gonzales Cieza, aki szerint a legfontosabb a fiatalkorú elkövetők reintegrálása a társadalomba, rehabilitációjuk pszichés problémáik vonatkozásában, és az oktatásuk fejlesztése, illetőleg elmaradt képzésük bepótlása. A legtöbb fiatalkorú büntetett múltjában megjelennek a gyermekkori elhanyagolás tünetei, a drog- és alkoholproblémák, a rendezetlen szülői háttér, a problémás baráti kör és az iskolai nehézségek.

A következőkben, Magyarország részéről vázoltam fel a gyermek-és fiatalkori elkövetés legfontosabb kérdéseit, beszámoltam a hazai bűnmegelőzés stratégiai pontjairól, valamint utaltam a helyreállító szemlélet egyre nagyobb népszerűségére, illetőleg a restoratív igazságszolgáltatás magyarországi vonatkozásaira. Az előadás első részében röviden beszámoltam az ismertté vált gyermek-és fiatalkori bűnelkövetésről. Az adatok elemzése után, csatlakozva az Antonia Mena Lopez által felvetett életkori határ kérdéseire, számot adtam arról, hogy hazánkban is évek óta zajlik vita a büntethetőségi korhatár kérdéséről. Elmondtam, hogy Magyarországon készült egy jogszabálytervezet, amely egy csokorban kívánta regulálni a fiatalkorúakra vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályokat, és ez a tervezet megváltoztatta volna a hatályos büntethetőségi korhatárt is. Az alsó korhatár kapcsán zajló vitáról fontosnak tartottam megjegyezni, hogy a legfőbb problémát Magyarországon, annak az eldöntése jelenti a gyermekkorú elkövetőkkel (a 12. életév felett) továbbra is gyermekvédelem foglalkozzon, vagy helyezzük át a problémamegoldást a büntető-igazságszolgáltatás területére.

A felső korhatár elemzésekor, utaltam a megváltozott társadalmi viszonyokra, az egyre későbbre tolódó munkavállalásra, és arra a tényre, hogy a fiatalok nagyon sokáig az un. „mama-hotel” vendégszeretetét élvezik. A szakirodalomban ez a jelenség az un. uni-aging problémájaként ismeretes, amely (ld. az Európa Tanács 2003./20. számú Ajánlása) érinti a büntethetőségi korhatár kérdését is. Amennyiben fenntartjuk a hazai szabályozást, és kitartunk a 18-21 közöttiek felnőttként való kezelése mellett, úgy érdemes lenne egy vizsgálatot készíteni az adott életkor bűnelkövetőire kiszabott büntetések körében, a fiatal felnőttek körében elterjedt jogalkalmazói gyakorlatról. Ha, viszont – ahogyan az az említett jogszabálytervezetben is megjelent – a fiatal felnőtteket, a törvény erejénél fogva fiatalkorúként kezeljük, számolni kell az egyéb felelősségi kérdések megváltoztatásával is (ld. szavazati jog kérdése). A beszámoló második felében a hazai Bűnmegelőzési Stratégia sarokpontjaira utaltam (városi bűnelkövetés, családon belüli erőszak, viktimizáció, visszaesés és gyermek- és fiatalkori bűnelkövetés), valamint megjelöltem a fő cselekvési irányokat is.

A helyreállító szemlélet elemzésekor röviden utaltam arra, hogy Magyarországon az igazságszolgáltatáson kívül is kezd utat törni magának ez az attitűd (ld. Fellegi Borbálák programja a kisközösségek probléma-kezelésére), valamint megemlítettem, hogy a szigorú értelemben vett büntetőjogi problémák kezelésén kívül is, tudományos vita zajlik a helyreállító szemléletről pl a családon belüli erőszak vagy az iskolai erőszak kérdéseiben.

A konkrét igazságszolgáltatási eredmények elemzésekor, elmondtam azt, hogy Magyarországon 2007 óta van lehetőség közvetítői eljárás alkalmazására a büntetőeljárásban. Felvázoltam a jogszabályi feltételeket és kereteket (Btk.36.§, Be.221.§/A.; 3/2007. BK, 2007.EL.II. E.1/26. és 67./2008. BK), és örömmel adtam számot a jogintézmény – várakozáson felüli sikeréről. (Az IM 500 ügy/évvel számolt a bevezetésekor, ez a valóságban mind a 3 alkalmazási évben 2000 ügyet jelentett.) Elemeztem a büntetőjogi mediáció eljárási kereteit: nevezetesen azt, hogy Magyarországon a közvetítői eljárás az Igazságügyi Hivatalhoz, azon belül, az eljárás lefolytatása a pártfogó felügyelők hatáskörébe tartozik, míg a mediációról való döntés az ügyészség, illetőleg és a bíróság kezében van. A jogintézmény alkalmazásának ismertetésekor, szó esett az országban jelentkező alkalmazásbeli anomáliákról (amely részben magyarázható a munkaterhek teljesen egyenlőtlen megosztásával, ld. főváros és vidék közötti különbségek), illetőleg arról, hogy fiatalkorúak ügyeiben mennyire népszerű a jogintézmény. A 14 és 18 év közötti büntettek körében az ügyészség dönthet más diverziós lehetőség mellett is, így a vádemelés elhalasztása komoly „riválisnak” mutatkozik a sértetti jóvátétel mellett. A jogalkalmazók szerint ugyanis nagyobb

hatást tud gyakorolni a fiatalkorúra, ha a pártfogó felügyelő tartósan figyelemmel kíséri a fiatalkorú büntettes sorsának alakulását, ami a vádemelés elhalasztása mellett akár egyéves időtartamban is megvalósulhat. A közvetítői eljárásnál a fiatalkorú mindössze néhány alkalommal találkozik a pártfogóval (maximum 3-szor, 3 órás időkeretben), ami nem biztos, hogy elegendő időt biztosít a fiatalkorú segítségére, esetleges erkölcsi navigálására. Igaz, a közvetítői eljárásnál viszont mód van a sértettel való találkozásra, és az elkövetett bűncselekmény súlyával való szembesülésre is.

A második konferencianapon 4 előadást hallottunk a spanyol fiatalkorúak erőszakos csoportjairól. A bandáknak mind a szerkezeti felépítettségéről, mind a csoporthoz való erős kötődés okairól, mind a szervezetek irányultságáról átfogó képet kaphattunk. Az előadásokból kiderült, hogy ezek a bandák nagyon erős kohézióval bírnak, tekintettel arra, hogy leggyakrabban kvázi „családpótlékot” képeznek a tagok számára; a vezetők pedig –, akik komoly tiszteletnek örvendenek a tagságon belül – gyakran képviselik az idősebb báty vagy az apa szerepét. A csoportok nagyban meghatározzák a résztvevők identitását, és alapját képezik a gyerekek, fiatalok önbizalmának, ezért nagyon nehéz ezeket a szervezetek megismerni, a benne lévőket a bandából kiragadni, vagy attól távol tartani.

A bandatagok életkorukat tekintve nagyon széles spektrumon mozognak: a 12 éves résztvevőtől a 25 évesig egyaránt találunk fiatalokat az agresszív bandákban. Mindegyik csoportra jellemző, hogy rendszeresen hajtanak végre erőszakos cselekményeket: az agresszivitásuk azonban mindig más bandák ellen irányul, a résztvevők egymás számára védelmet nyújtanak. Ezek, a fiatalkorúak által szervezett csoportosulások politikailag is gyakran elkötelezettek: mind a szélsőbaloldali, mind a szélsőjobboldali irányultság felbukkan a bandák között. A fiatal gengék területi megoszlása nem egységes az országban, legnagyobb részük madridi székhelyű. Külön megemlítették az előadók a Latin Kings nevű csoportosulást, amelynek a megítélése nagyon eltérő az ország különböző részein: míg Madridban deviáns csoportként tartják őket számon, addig Barcelonában, Katalóniában a csoportot kulturális szövetségként kezelik. Említést érdemel még, hogy a bandák kezelésére hármas struktúrában próbálnak segítséget nyújtani: egyéni, csoportos és családi terápiás módszerek igénybe vételével.

A szakértői konferencia utolsó szerkezeti egységében a fiatalkorúak bünelkövetéséről hallhattunk általában. Diego Torrento Robles bemutatta a Spanyolország bűnözési adatait, valamint számot adott a kritikus szociális mutatókról is. A nemzetközi összehasonlításból kiderült, hogy nagyon sok hasonlóság van a társadalmi mutatók vonatkozásában Spanyolország és Magyarország között. Ez igaz volt, mind a fiatalkorú elkövetők arányára az össz-bűnözésen belül (amely 9% Magyarországon, és 7% körül mozog Spanyolországban); a bűnözési valóság és a bűnözéstől való félelem jellemvonásaira (átlagos bűnözési helyzet, komoly bűnözési félelmek) és a drogprobléma növekedésére is. Az előadó tolmácsolásában meghallgathattuk az ISRD-2 (International Self Reported Delinquency) spanyol eredményeit. Ebben a kutatásban hazánk is részt vett, az Országos Kriminológiai Intézet irányítása alatt.

A kétnapos tudományos összefoglaló utolsó előadója Davy Simons volt, aki Belgiumot képviselte, és a fiatalkorú bünelkövetők antwerpeni kezelési modelljéről beszélt. Antwerpen 16%-a külföldi, összesen 169-féle nemzetiségű ember lakik a városban, és 25.800 fő a munkanélküli. Az „Antwerpen – A város, amely egyformán mindenkié” (A-The city is of or belongs to everyone) nevű kezdeményezés számos programot felölel, amely célzottan a fiatalkorúakkal foglalkozik. A fiatalok problémáit átfogóan kezelve, az antwerpeni hatóságok általános együttműködési tervet készítettek, amelyben a különböző szervezeti egységek

együttgondolkodva kísérik meg a problémás fiatalokon való segítést. Elsőként, feltérképezték a fiatalokat érintő rizikófaktorokat, valamint azokat a tényezőket, amelyek megvédhetik a gyermekeket a deviáncsá válástól.

A problémák kezelésére olyan szemléletet és megoldási stratégiát alakítottak ki, amely magában foglalja: a gyógyítás, a büntetés és a megelőzés elemeit is. A konkrét intézkedések között szerepeltek az un. családlátogatások (housevisits), a panaszok meghallgatása, a gyors és hatékony reakció az antiszociális viselkedésekre és a szülők megkeresése. A beavatkozások és intézkedések mind a gyermek szabadidejét, mind az iskolai szereplését, mind a családi életét érintették, és 3 hónaptól akár egy évig is (3, 6, 12 hónapos programok) tarthattak. A modell kulcsfontosságú elemét a tartóssága: a segítők, és hatósági szereplők gyakori felbukkanása jelentette. A program tartalmi elemeit a fiatalok foglalkoztatása, a sport, a diákok támogatása, a mediáció, valamint az agresszió-kezelési technikák megtanítása jelentették.

Budapest, 2010. május 10.

dr. Sárk Eszter
tudományos munkatárs